

MARCELI KOSMAN

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEKI KÓRNICKIEJ
PAN ZA ROK 1981

I. SPRAWY OGÓLNE

1. GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁALNOŚCI

Placówka w roku sprawozdawczym działała w ramach dotychczas istniejącej struktury wewnętrznej¹ uwzględniającej zasadnicze kierunki pracy: naukowy, biblioteczny, muzealny i związany z 8 jednostkami merytorycznymi Dział Administracyjno-Finansowo-Gospodarczy. Dotychczasowa struktura, obowiązująca od 1979 r., uwzględnia najpilniejsze aktualne potrzeby, w tym zadania z zakresu porządkowania zbiorów. W tym bowiem zakresie licząca ponad 150 lat Biblioteka ma pewne historycznego pochodzenia i typowe dla tego rodzaju placówek zaległości. Systematyczne prace nad rozprowadzaniem dubletów, wprowadzaniem do zbiorów części tzw. „starego zasobu”, kompleksowym skontrum, wyceną itd. zmuszają do znacznego koncentrowania na nich sił kosztem prac typu informacyjnego, edytorskiego i badawczego².

Nad pracami tymi czuwała Rada Naukowa powołana na lata 1978 - 1980, działająca więc w przedłużonej kadencji. Otrzymała ona jedno posiedzenie plenarne (w dniu 26 lutego), na którym omówiono wyniki pracy w roku poprzednim oraz plan na 1981, koncentrując się na sprawie *Acta Tomiciana* oraz kwestii profilu katalogów zbiorów specjalnych. Zagadnienia te miały się stać przedmiotem szczegółowej analizy na posiedzeniach rad redakcyjnych, do czego jednak — z przyczyn obiektywnych — nie doszło. Natomiast wielce pożyteczne okazały się stałe robocze kontakty ze specjalistami wchodzącymi w skład Rady, którzy aktywnie włączali się w ocenę aktualnych prac i zgodnie z tradycją odgrywali istot-

¹ Zob. M. Kosman: *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Kórnickiej PAN za 1979 r.* „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 18: 1981 s. 247.

² Bliżej wspomniane kwestie rozwiniemy w następnych punktach sprawozdania, zaznaczając tu jedynie, że kontynuowano wydawnictwa źródłowe związane z historią Polski XIV oraz pierwszej połowy XVI wieku, studia nad kulturą doby Rzeczypospolitej szlacheckiej, stosunkami wyznaniowymi, wreszcie Poznańskim pod zaborem pruskim.

nią rolę w życiu naukowym placówki. Jest to szczególnie ważne, jeśli weźmiemy pod uwagę szczupłość czy nawet brak kadry kompetentnej do prezentowania ocen na terenie samej biblioteki. Podobnie jak w latach poprzednich istniała ścisła współpraca między dyrektorem a przewodniczącym Rady prof. drem hab. Gerardem Labudą.

2. KADRA

W dniu 31 grudnia 1981 r. placówka zatrudniała 54 osoby na pełnych etatach, w tym 5 z tzw. „środków specjalnych” związanych z działalnością muzealną. Najmniej liczną grupę stanowili pracownicy naukowo-badawczy³ oraz bibliotekarze dyplomowani⁴, najliczniejszą zaś służba biblioteczna wraz z muzealną⁵. Pozostali⁶ to administracja i obsługa. Stosunkowo znaczny w porównaniu z pracownikami działalności podstawowej procent osób w tej ostatniej grupie wiąże się z rozbudowaną funkcją muzealną Biblioteki Kórnickiej. Ponadto zatrudniano osoby w niepełnym wymiarze godzin — w tym własnych emerytów o bogatym doświadczeniu oraz w ramach mających stały charakter prac zleconych⁷.

Kwalifikacje młodych pracowników podwyższano w ramach praktyk wewnętrznych, lektoratów prowadzonych na terenie Kórniku, wreszcie na seminariach doktorskich. Zaznaczę tu, iż na 20 osób po studiach — 10 (a więc 50%) przygotowuje rozprawy doktorskie lub habilitacyjne. Publikacjami wykazuje się 7 osób (przy znacznej jednak różnicy liczbowej: od 1 do 55 pozycji)⁸. O perspektywach rozwoju młodej kadry można mówić z ostrożnym optymizmem, rzecz jasna przy pełnej stabilizacji warunków pracy.

3. BUDŻET I SPRAWY ADMINISTRACYJNE

Środki budżetowe i specjalne (ponad 7 150 tys. zł) zostały zrealizowane niemal w 100%⁹ — przy czym niezależnie od zmian w zakresie cen wymagać będą w najbliższym czasie zwiększenia ze względu na zaplanowane prace inwestycyjne (kontynuacja budowy magazynu książek)

³ 4 osoby: profesor nadzwyczajny, docent, adiunkt i asystent.

⁴ Również 4 osoby: 2 starszych kustoszy i 2 kustoszy, nadto 1 dokumentalista dyplomowany.

⁵ 24 osoby.

⁶ 25 osób.

⁷ Z placówki odeszły 4 osoby, 3 przebywają na urloпах wychowawczych. Na ich miejsce zatrudniono nowych pracowników, przy czym limit został umniejszony o 1 etat ze względu na przeniesienie pracownika do innej placówki PAN. Obsada stanowisk kierowniczych pozostała bez zmian z 1 wyjątkiem — wynikającym z obsady wakatu.

⁸ Zob. szczegółowy wykaz w aneksie nr 1.

⁹ Zob. zestawienie dochodów i wydatków w aneksie nr 3.

oraz remontowe (dachy zamku w Kórniku i Pałacu Działyńskich w Poznaniu). Zabytkowe obiekty wymagają szczególnej troski, absorbując uwagę szczupłej administracji; szczególnie poznańska siedziba placówki, która jest przez nią zajmowana w minimalnym tylko stopniu, a służy lokatorom — Instytutowi Zachodniemu, Zakładowi Badań nad Polonią, wreszcie użytkownikom Sali Czerwonej — w ogromnym stopniu odrywa personel i dyрекcję od realizacji zadań własnych placówki¹⁰.

Na terenie obu siedzib wykonano szereg bieżących prac malarskich i konserwatorskich (meble zabytkowe, posadzka w tzw. Gabinetcie Zamoyckiego), wreszcie przystąpiono do remontu kapitalnego mostu drewnianego nad fosą zamkową. Braki materiałowe nie pozwoliły na bardziej intensywne prace nad zabezpieczeniem dachu zamkowego.

II. PRACE BADAWCZE I DYDAKTYKA

1. PROGRAM NAUKOWY I JEGO REALIZACJA

Należy tu dostrzec trzy płaszczyzny: prace własne, udział w pracach innych placówek, wreszcie integracyjne funkcje Biblioteki wyrażające się w publikowaniu materiałów przygotowanych w innych placówkach a zgodnych z naszym profilem. Spośród 97 publikacji własnych pracowników znaczną część stanowiły biogramy do wydawnictw zbiorowych oraz artykuły popularne, a także recenzje. Zarówno one jak i studia dotyczyły w głównej mierze okresu staropolskiego, w pewnym stopniu również wieku XIX. Ogłoszono m. in. drugą część korespondencji między Biblioteką Kórnicką i Augustem Bielowskim, monografię przemian wyznaniowych od politeizmu do monoteizmu wśród Litwinów, Żmudzinów, Prusów i Łotyszów, zarys dziejów Uniwersytetu Wileńskiego oraz studium na temat udziału Polaków w życiu politycznym i kulturalnym W. Ks. Litewskiego doby jagiellońskiej. Kontynuowano badania nad polity-

¹⁰ Kwestia ta winna w niedługim czasie znaleźć właściwe rozwiązanie, zgodnie z przyjętym programem, w ramach którego Biblioteka rezygnuje z zadań nie mających nic wspólnego z jej statutową działalnością — a wręcz przeciwnie, ograniczając ją na korzyść prac usługowych. Wcześniej rozwiązaliśmy problem obsługi lokatorów w czynszowych kamienicach, będących spadkiem po Fundacji Zakłady Kórnickie; spośród 11 posesji 6 budynków mieszkalnych w Kórniku zostało w 1979 r. przekazanych w administrację zleconą powołanemu do tego celu przedsiębiorstwu państwowemu (zob. *Sprawozdanie... za 1979 r.* s. 250 n.). Zaznaczę tu, iż lokatorzy mieszkają również na terenie Pałacu Działyńskich obok osób związanych z jego obsługą; są to częściowo dawni pracownicy Biblioteki. Problem mieszkalny jest palący również w innym wymiarze — w budynkach przyzamkowych na terenie Kórnika mieszkają pracownicy, zajmując pomieszczenia niegdyś przeznaczone na magazyny i przewidywane na nie w przyszłości.

ką krzyżacką za Kazimierza Wielkiego oraz stosunkami wyznaniowymi w Polsce doby poreformacyjnej.

Młodzi pracownicy związali się przede wszystkim z czasami nowszymi (Wielkopolska w XIX w.) — zgodnie z programem własnym placówki: dzieje książki i bibliotek w Poznańskim. Z tego zakresu kontynuowano studia nad wybranymi zagadnieniami z dziejów Biblioteki Kórnickiej, podjęto temat: prasa polska w W. Ks. Poznańskim. Porównawczy charakter miały badania nad innymi terytoriami, zwłaszcza prasą ludową w Królestwie Polskim drugiej połowy XIX i początków XX w. oraz biblioteką zamkową w Łańcucie ¹¹.

Kontynuowano badania nad bibliotekami fundacyjnymi oraz funkcjami zbiorów kórnickich w zakresie muzealnym w Polsce Odrodzonej. Osobny blok stanowiły studia nad polską powieścią historyczną (czasy piastowskie w opinii romantyków, tematyka ziem zachodnich i północnych).

Pracownicy biblioteki uczestniczyli w takich wydawnictwach, jak *Wielkopolski słownik biograficzny*, *Polacy w historii i kulturze krajów Europy zachodniej* (40 haseł), a także w pracach zbiorowych dotyczących społeczeństwa Polski średniowiecznej (IH PAN) oraz w *Historii Pomorza* pod red. G. Labudy (IH PAN) ¹².

Znaczna część prac własnych została ogłoszona w „Pamiętniku Biblioteki Kórnickiej”, który jeśli idzie o problematykę staropolską, ostatnimi czasy znacznie wyeksponowaną w nawiązaniu do tradycji placówki, zawiera też rozprawy z zakresu parlamentaryzmu oraz źródłoznawstwa przygotowane w innych środowiskach ¹³. Ogłoszone zeszyty „Pamiętnika” (17 i 18) pozwoliły wrócić do dobrej tradycji, kiedy jego łamy dawały możliwość publikacji również autorom z zewnątrz — zajmującym się tematyką uprawianą przez placówkę i czerpiącym obficie z jej materiałów.

Za sukces należy poczytać ogłoszenie zarówno zaległego jak i bieżącego numeru „Pamiętnika”. Do druku został przekazany zeszyt 19, do wydawnictwa zaś 20. Zawierają one m. in. rozprawy na temat udostępniania kórnickich pamiątek narodowych pod zaborem pruskim, postaci prof.

¹¹ Badania nad kulturą wielkopolską pod zaborem pruskim będą pogłębiane i poszerzane ze względu na wielkie w tym zakresie potrzeby w porównaniu z pozostałymi dzielnicami. Na dysproporcje w stanie badań zwracają uwagę historycy, w pracach syntetycznych, np. na temat edukacji szkolnej i wiedzy o przeszłości, czerpiąc przede wszystkim dane z zaborów austriackiego i rosyjskiego.

¹² M. Kosman przygotował do tomu II cz. 2 partie dotyczące ludności litewskiej w Prusach połowy XVII — połowy XVIII w., stosunków wyznaniowych w Prusach Królewskich i Prusach Książęcych.

¹³ Zwrócimy tu uwagę zwłaszcza na pierwszą część pracy Z. Spieralskiego (IH PAN) o dokumentach Archiwum Koronnego Krakowskiego w Bibliotece Kórnickiej oraz J. Seredyki (WSP Opole) na temat aktywności senatorów wielkopolskich podczas sejmów za Zygmunta III.

Stanisława Bodniaka (długoletniego dyrektora Biblioteki w 30-lecie jego śmierci), książki w W. Ks. Litewskim, opinii potomnych o Zygmuncie Auguście, sejmu w pierwszej ćwierci XVII wieku, wreszcie teksty źródłowe i materiały bibliograficzne. W druku znajduje się nowy przewodnik po zbiorach bibliotecznych i muzealnych pióra B. Dolczewskiej i M. Kosmana (Wyd. Poznańskie). Zastąpi on i uzupełni informatory dotychczasowe. Natomiast oczekuje na publikację ukończona w 1980 r. monografia analityczna: *Z dziejów Biblioteki Kórnickiej* (22 ark.), zgłoszona dwukrotnie do planu wydawniczego PAN.

2. WYDAWNICTWA ŹRÓDŁOWE

Prace redakcyjne nad trzecią edycją t. II *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum* (wstęp na temat stosunków polsko-krzyżackich za Kazimierza Wielkiego, przypisy, indeksy osobowy i geograficzny) kontynuowała doc. H. Chłopocka przy pomocy M. Lamberti. Aparat krytyczny pozwoli na publikację tekstu wcześniej przygotowanego (wyd. II) przez I. Zakrzewskiego. Należy sądzić, iż rzecz zostanie sfinalizowana w I półroczu 1982 r. i przekazana do oceny recenzentów.

Nadzieje związane ze stworzeniem zespołu pracującego nad *Acta Tomiciana* (zarówno kontynuacja jak i reedycja pierwszych ośmiu tomów z czasów Tytusa Działyńskiego), przede wszystkim z osobą dra Zdzisława Spieralskiego (IH PAN), od 1978 r. współpracującego z Biblioteką Kórnicką, przecięła choroba edytora¹⁴.

Zgodnie ze wskazówkami recenzyjnymi autorzy przygotowali do druku t. II *Katalogu rękopisów staropolskich* i w zmienionym nieco zespole przystąpili do pracy nad t. III. Kontynuowano również przygotowywanie tomu obejmującego litteraria. Od kilku lat oczekuje w Powielarni Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza na wykonanie zeszyt 4 *Inwentarza rękopisów*, przystąpiono do prac nad z. 3 (planowane ukończenie w 1984 r.). W ten sposób licząc niedoskonały z. 1 (z 1930 r.) oraz odpowiadający oczekiwaniom użytkowników z. 2 (1963 r.) powstałaby pełna informacja inwentarzowa (drukowana) dla zbiorów rękopiśmiennych placówki.

Jeśli idzie o stare druki dysponujemy tu wzorowym swego czasu katalogiem poloników XVI w. K. Piekarskiego z 1929 r., później uzupełnionym przez P. Pelcowa i M. Muszyńskiego, rozpoczęto przygotowania do podobnego katalogu dla wieku XVII (Z. Nowak). W dalekim niestety planie pozostają katalogi poloników XVIII w. oraz druków obcych.

¹⁴ O losach tego podstawowego dla pierwszej połowy XVI w. wydawnictwa źródłowego szerzej piszemy w artykule: *Dole i niedole Tomicjanów* (przygotowany do druku).

4. DYDAKTYKA UNIWERSYTECKA

W wymiarze 1/2 etatu doc. dr hab. Helena Chłopocka i prof. dr hab. Marceli Kosman prowadzili zajęcia na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej).

Doc. Chłopocka prowadziła wykład z zakresu edytorstwa naukowego i wypromowała 14 magistrów. Prof. Kosman podjął wykład na temat: *Miejsce bibliotek w kulturze*, na jego seminariach uzyskało magisteria 27 osób ze studium stacjonarnego i zaocznego. Prace związane były głównie z kulturą regionu wielkopolskiego XIX i XX w., część z nich została oparta na materiale źródłowym z Biblioteki Kórnickiej i wiązała się z planem badawczym placówki¹⁵.

4. UPOWSZECHNIANIE WIEDZY

Na innym miejscu poruszając sprawę zasadniczą — to jest funkcje dydaktyczne za pośrednictwem udostępniania bibliotecznego i muzealnego — zatrzymamy się tu na popularyzacji poprzez środki masowego przekazu. Pracownicy Biblioteki występowali w programach TV i na łamach prasy — przede wszystkim publikując artykuły w poświęconej sprawom kultury rubryce sobotniego magazynu „Gazety Poznańskiej” oraz magazynie ilustrowanym „Tydzień”. Do tej grupy należy zaliczyć również wcześniej wspomniane biogramy w *Wielkopolskim słowniku biograficznym* (choć te po części są oparte na badaniach źródłowych) i tomie: *Polacy w historii i kulturze krajów Europy zachodniej*.

III. ZBIORY

1. GROMADZENIE

Przyrost zbiorów w 1981 r. wyniósł 4762 woluminy wartości ponad 1 miliona zł. W tym 2983 wol. pochodziły z kupna (ok. 900 tys. zł), 1153 z wymiany (ponad 52 tys. zł), 509 z darów (ok. 30 tys. zł), wreszcie 117 tytułów z prenumeraty (61 500 zł)¹⁶. Pozytywnie przedstawiała się wy-

¹⁵ Samodzielni pracownicy nauki prowadzili również seminaria doktorskie, w których uczestniczyło łącznie ok. 20 osób — z tego 7 z placówki. 1 osoba przygotowuje pracę u doc. dra hab. J. Strzelczyka (IH UAM), 1 habilitację (pod opieką prof. M. Kosmana), 1 związana jest z seminarium prof. L. Trzeciakowskiego (IH UAM).

¹⁶ Oto zestawienie liczbowe nabytków: 1) druki nowe zwarte 2243 wol. (w tym z zakupu 1920, z wymiany 180, z darów 143); 2) czasopisma 2093 (877, 973, 243); 3) rękopisy 61 (39 z zakupu, 22 z darów); 4) dokumenty życia społecznego 9; 5) stare druki — 105; 6) grafika — 4; 7) kartografia — 7 szt.; 8) dawna fotografia — 10; 9) mikrofilmy — 5; 10) przeźrocza — 2; 11) muzealia — 35 (26 z zakupu, 9 z darów); 12) numizmaty — 47 (2 z zakupu, 45 z darów); 13) banknoty — 4 (dary); 14) muzykalia — 1.

miana zagraniczna — otrzymaliśmy 120 wol., wysłaliśmy zaś 81 (zeszyt 17 „Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej”). Wobec pogłębiającego się spadku publikacji nowych szczególnie nacisk położono na zbiory specjalne — rękopisy i stare druki.

W zakresie rękopisów na uwagę zasługują materiały dotyczące rodów wielkopolskich: ok. 1600 listów związanych z Turnami z Objezierza i Słopianowa oraz akta majątkowe z XVII - XIX w. Ostrorogów-Gorzeńskich ze Śmiełowa i Gorzycy. Uzupełnienie — tak pod względem treści jak i proveniencji — dla zbiorów stanowią w przeważnym stopniu wspomnienia dotyczące życia naukowego, politycznego, kulturalnego i gospodarczego Wielkopolski XIX i XX w.¹⁷ Podobnie dokumentacja cechu kowalskiego wzbogaciła źródła związane z dawnym rzemiosłem kórnickim.

Stosunkowo poważny wzrost (128 dzieł w 159 woluminach) nastąpił w starych drukach, co należy zawdzięczać zarówno zakupom jak i wprowadzaniu drugich egzemplarzy z własnych dubletów¹⁸.

Z dalszych kolekcji wspomniemy nieliczne ale doborowe nabytki w grafice i medalach. Na szeroką skalę — zgodnie z uchwałą Rady Naukowej¹⁹ — gromadzono druki wydawane przez związki zawodowe, organizacje społeczne i różne oficyny wydawnicze.

¹⁷ Wymieniony tu ze względu na wartości merytoryczne i literackie XIX-wieczny sztabuch Marii z Pstrokońskich Karwowskiej z wierszami religijnymi i politycznymi z okresu powstania styczniowego. Z osobą Antoniego Stychela (1859 - 1935), wielkopolskiego działacza politycznego, długoletniego posła w sejmie pruskim, związane są wspomnienia S. Lehmannowej, ostatniej żyjącej przedstawicielki jego rodziny. O początkach nauki w Poznaniu w pierwszym okresie powojennym mówi w swoim pamiętniku Józef Górski, rektor dawnej Akademii Handlowej, profesor Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Naświetlenie genezy wydarzeń Czerwca 1956 przynosi pamiętnik Jana Brygiera, aktywnego działacza partyjnego, tokarza z zawodu, zatrudnionego wówczas w Zakładach Cegielskiego w Poznaniu.

¹⁸ Na specjalne podkreślenie zasługuje kompletne 6-tomowe wydanie kodeksu dyplomatycznego brandenburskiego opracowanego przez Gerckena, które ukazało się w Salzwedel w latach 1769 - 1778, oraz zbiory, wprawdzie niekompletne, edyktów i rozporządzeń królów pruskich Fryderyka II Wielkiego (12 tomów) i Fryderyka Wilhelma II (3 tomy), wydanych we Wrocławiu u Kornia. Trzy powyższe pozycje stanowią rzadkość, nie są notowane u Estreichera. Unikatem w Polsce (drugi egzemplarz znajduje się w Wilnie) jest tomik 1 *Magazynu anekdotów...*, wydany w Supraślu w 1786 r. przez Stanisława Szymańskiego.

Wartościowym drukiem jest również dzieło Conlina zawierające biogramy i duże miedziorytowe portrety 93 kardynałów żyjących za pontyfikatu Benedykta XIII. Warte odnotowania jest również 13 dzieł w 10 wol. z XVI w., głównie medycznych, oraz szereg pozycji z XVII i XVIII w. dotyczących historii, literatury i kultury francuskiej — biblioteka nasza gromadzi od pewnego czasu także romaniki — jak również kilku luźnych tomów, które uzupełniały stare druki już przechowywane w Bibliotece Kórnickiej.

¹⁹ Rada Naukowa podjęła uchwałę w tym względzie na posiedzeniu w dniu 26 lutego 1981 r. z inicjatywy działających wówczas w placówce związków zawodowych — Solidarność i ZNP.

Negatywnym zjawiskiem stało się zmniejszenie zakupów książek i czasopism z drugiego obszaru płatniczego, a zwłaszcza zawieszenie w drugim półroczu realizacji zamówień przez ORPAN i zaniechanie prenumeraty z krajów zachodnich na 1982 r. Oznacza to przerwę w gromadzeniu 11 tytułów czasopism, a więc stratę trudną do odrobienia.

2. OPRACOWANIE

Rękopisy — w formie katalogowej opracowano 28 rękopisów staropolskich (160 stron maszynopisu) oraz 744 jednostki do zeszytu III inwentarza rękopisów. W ramach prac bieżących uporządkowano i włączono nabytki, w tym ciąg dalszy korespondencji Kazimierzy Iłłakowiczówny. Kontynuowano skontrum, zakończono wycenę.

Stare druki — skatalogowano 148 dzieł w 151 woluminach, wykonując do nich 1183 karty do katalogu alfabetycznego, działowego oraz czytelni w Poznaniu. 37 dzieł zdefektowanych uzupełniono własnymi dubletami i dissolutami, kontynuowano kartotekę grafiki książkowej (112 kart), przeprowadzono skontrum dubletów XVII w. i 52 dzieła włączono do zbiorów.

Mniejsze kolekcje — skatalogowano 316 jednostek muzykaliów (473 karty), zinwentaryzowano 257; przeprowadzono meliorację, skontrum i wycenę całości (1131 jednostek w 933 woluminach), wyodrębniono dublety; uzupełniono inwentarz zbiorów fototechnicznych (1 mikrofilm i 1 fotokopia) oraz 5 makiet.

Nowe druki — skatalogowano 2568 dzieł w 2736 woluminach i wykonano 4931 kart, jak również 6368 dla czytelni w Pałacu Działyńskich. Kontynuowano wycenę zbiorów.

Muzealia — porządkowano zbiory (stary zasób, przenoszenie z inwentarza użytkowego), w tym nieliczne nabytki (głównie medale współczesne); wycena objęła 3458 pozycji. Prowadzono ją oraz inwentaryzację w zakresie grafiki i kartografii, banknotów oraz numizmatów.

3. UDOSTĘPNIANIE

Nastąpił tu wyraźny spadek, które to zjawisko dało o sobie znać już od połowy 1980 r. Przy tym nawet w sytuacji, kiedy — po 13 grudnia 1981 r. — biblioteki publiczne zaobserwowały znaczny wzrost wypożyczeń, czytelnia poznańska nie wykazywała tego rodzaju tendencji. Zainteresowanie użytkowników bowiem skierowało się raczej ku lekturom typu rekreacyjnego niż pozycjom naukowym.

Czytelnię w Kórniku odwiedziło 427 osób, którym udostępniono 2428 woluminów (przeważały zbiory specjalne: 971 rękopisów i 294 stare druki). Nadto — odstępując od zasady prezencyjności zbiorów — wypożyczono miejscowym czytelnikom na zewnątrz 839 woluminów. Zdecydo-

wanie dominowali sami pracownicy, łącznie udostępnienie w wol. wyniosło bowiem 14 522. Z tego 2275 dzieł — poprzez czytelnię poznańską, 179 — międzybiblioteczną²⁰.

Główny nurt udostępniania — jak dotąd — wiązał się z Pałacem Działyńskich. Z tamtejszej czytelnii, mimo widocznego spadku, skorzystało 5675 osób, którym (łącznie z Instytutem Zachodnim) udostępniono 13 276 jednostek, w tym głównie książki (6254) i czasopisma (6501), a tylko 521 jednostek zbiorów specjalnych. Wynika to z faktu, że istnieje rozdział między potrzebami środowiska (Poznań) a zasadniczą siedzibą i magazynami (Kórnik). Na ten fakt zwrócono uwagę już w okresie międzywojennym.

Spadek zwiedzających wystąpił również na zamku kórnickim: zwiedziło wnętrza 117 509 osób — w tym 71 148 młodzieży, 45 041 dorosłych; obcokrajowców 3058. Liczba zwiedzających w stosunku do roku 1980 zmniejszyła się o 52 247 osób, w tym turystów zagranicznych o 23 355²¹.

Dla grup specjalistycznych organizowano wystawki i prelekcje w działach zbiorów specjalnych i muzealnych. Udzielono odpowiedzi na 59 kwerend.

IV. UWAGI KOŃCOWE

1. Rok 1982 winien przynieść rozstrzygnięcie problemów związanych z rozbudową magazynu bibliotecznego oraz podjęcie definitywnych ustaleń co do kompleksowych remontów dachów na zamku kórnickim i w Pałacu Działyńskich.

2. Zasadniczy wysiłek — obok prac porządkowych — winien koncen-

²⁰ Dotychczasowa sprawozdawczość posiada tę zasadniczą wadę, że zawiera dane ogólne; nie pozwala natomiast stwierdzić, jaką część stanowią wśród użytkowników czytelnicy z zewnątrz, a jaką pracownicy. Co więcej — w odniesieniu do tych ostatnich nie można stwierdzić, o ile korzystają ze zbiorów dla prac badawczych, w jakim zaś stopniu przy wykonywaniu zadań podstawowych (np. książki sprowadzane z magazynu w znacznych ilościach podczas melioracji katalogu). Gdyby te ostatnie odliczyć — liczba wypożyczeń spadłaby znacznie. Sprawa zmian w sprawozdawczości zostanie podjęta w 1982 r. — chodzi bowiem o to, by dysponować rzeczowymi sprawozdaniami, które pozwolą na kształtowanie właściwego programu Biblioteki.

²¹ Spadek liczby zwiedzających spowodowany głównie trudnościami paliwowymi (organizacja wycieczek) zaobserwowano już w 1978 r., kiedy zamek zwiedziło o ponad 23 tys. osób mniej niż rok wcześniej. Zob. *Sprawozdanie... za 1979 r.* s. 265. Szczytowym był rok 1975, kiedy liczba zwiedzających przekroczyła 200 tys., zresztą znacznie też wykraczając poza możliwości placówki. Optymalny pułap nie powinien przekraczać 150 tys., dla dobra zbiorów oraz normalnej pracy zaś winien kształtować się w granicy 100 tys. Oczywiście sprawa ta nie może wynikać z przypadkowości i powodów zewnętrznych, lecz winna być ściśle zaprogramowana i realizowana.

trować się na pracach badawczych, edytorskich i inwentarzowo-katalogowych.

3. Stosunkowo niewielkie — w porównaniu z innymi bibliotekami naukowymi — udostępnianie jest specyficzne dla placówki w aspekcie historycznym. Tym bardziej jednak zobowiązuje do realizacji kierunków wspomnianych w punkcie 2.

4. Zmiany w zakresie udostępniania (a zarazem prawidłowej ochrony zbiorów specjalnych) wymagają decyzji o charakterze koncepcyjnym. Wynika to z potrzeb poznańskiego środowiska akademickiego. Na kwestię tę zwracałem uwagę niejednokrotnie od momentu objęcia stanowiska dyrektora przed 6 laty.

Poznań 20 I 1982 r.

AN E K S

1. WYKAZ PUBLIKACJI ZA ROK 1981

H. Chłopocka:

1. Korespondencja Augustyna Bielowskiego z Biblioteką Kórnicką w latach 1845 - 1876. Cz. II. Wymiana listów z K. W. Kielisińskim, L. Koenigkiem, W. Kętrzyńskim, J. Działyńskim, C. Zamoyską-Działyńską i Z. Celichowskim. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 17: 1981 s. 149 - 192.

2. Joachim Lelewel. [W:] Polacy w historii i kulturze krajów Europy zachodniej. Słownik bibliograficzny pod red. K. Kwaśniewskiego i L. Trzeciakowskiego. Poznań 1981 s. 251 - 253.

3. Andrzej Zaremba z Czermina. [W:] Wielkopolski słownik biograficzny. Warszawa—Poznań 1981 s. 24 - 25.

4. Bodzanta. Ibidem s. 63 - 64.

5. Czarnkowski Mikołaj. Ibidem s. 127 - 128.

6. Dobrogost z Dzwonowa. Ibidem s. 148.

7. Domarat z Iwna. Ibidem s. 153 - 154.

8. Filip z Miłosławia. Ibidem s. 183.

9. Jakub Swinka. Ibidem s. 277 - 278.

10. Jan IV h. Łódzia. Ibidem s. 281.

11. Janisław, abp gnieźnieński. Ibidem s. 285 - 286.

12. Janusz Suchywilk. Ibidem s. 288 - 289.

13. Jarosław ze Skotnik. Ibidem s. 292 - 293.

14. Jarosław z Iwna. Ibidem s. 293.

15. Mikołaj z Kórnik. Ibidem s. 480.

16. Przecław z Gułtów. Ibidem s. 595.

17. Wezenborg Bartosz z Odolanowa. Ibidem s. 807.

18. Wincenty z Kępy. Ibidem s. 822 - 823.

P. Gieryn:

1. Rec.: S. K. Olczak: Szkolnictwo parafialne w Wielkopolsce w XVII i XVIII wieku. Lublin 1978. „Kwartalnik Historyczny” R. 88: 1981 z. 3 s. 848 - 849.

Z. Kalisz:

1. Źródła aktowe do dziejów Fundacji Zakłady Kórnickie. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 17: 1981 s. 193 - 205.

M. Kosman:

1. Zmierzch Perkuna czyli ostatni poganie nad Bałtykiem. Warszawa 1981 s. 388.
2. Uniwersytet Wileński 1579 - 1979. Kraków 1981 s. 70.
3. Nowinki, spory i zbory. Z dziejów polskiej Reformacji. Warszawa 1981 s. 135.
4. Polacy w Wielkim Księstwie Litewskim. Z badań nad mobilnością społeczeństwa w dobie unii jagiellońskiej 1386 - 1569. [W:] Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów. T. 1 pod red. S. K. Kuczyńskiego. Warszawa 1981 s. 347 - 378.
5. Przegląd badań nad dziejami Wielkiego Księstwa Litewskiego na Litwie radzieckiej w latach 1945 - 1979. „Zapiski Historyczne” T. XLVI: 1981 z. 1 s. 91 - 121.
6. Ród Leszczyńskich. „Rocznik Leszczyński” 5: 1981 s. 137 - 168.
7. Herbest Benedykt. [W:] Wielkopolski słownik biograficzny. Warszawa—Poznań 1981 s. 251.
8. Sepieński Mikołaj. Ibidem s. 655.
9. Skrzetuski Mikołaj. Ibidem s. 674.
10. Chwalczewski Jerzy. Ibidem s. 113 (niesygn.).
11. Chwalczewski Piotr. Ibidem s. 113 (niesygn.).
12. Chwalczewski Stanisław. Ibidem s. 113 (niesygn.).
13. Obchody jubileuszowe 150-lecia Biblioteki Kórnickiej. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 17: 1981 s. 5 - 63.
14. Sprawozdanie z działalności Biblioteki Kórnickiej PAN za 1979 rok. Ibidem 18: 1981 s. 247 - 266.
15. Historia dla klasy VI. Wydanie 7. Warszawa 1981 s. 207.
16. Prace J. Aničas o katolicyzmie litewskim po drugiej wojnie światowej. „Euhemer — Przegląd Religioznawczy” nr 2: 1981 s. 55 - 62.
17. Rec.: Chrześcijaństwo w Polsce. Zarys przemian 966 - 1945. Pod red. J. Kłoczowskiego. Lublin 1980 s. 327. Ibidem nr 1: 1981 s. 69 - 72.
18. Rec.: A. Tokarczyk. Protestantyzm. Warszawa 1980 s. 382. Ibidem nr 3: 1981 s. 86 - 89.
19. Rec.: W. Gastpary: Protestantyzm w Polsce w dobie dwóch wojen światowych 1914 - 1939. Warszawa 1978 s. 305. „Studia Historica-Slavo-Germanica” X: 1981 s. 275 - 280.
20. Rec.: K. Bartkiewicz: Obraz dziejów ojczystych w świadomości historycznej w Polsce doby Oświecenia. Poznań 1979 s. 280. „Roczniki Historyczne” 47: 1981 s. 216 - 218.
21. Rec.: Lietuvos istorijos metraštis 1978 metai. Wilno 1979 s. 171. Ibidem s. 239 - 242.
22. Rec.: K. Jablonskis: Istorija ir jos šaltiniai. Wilno 1979 s. 328. „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” XXV: 1981 s. 249 - 251.
23. Rec.: K. Čepienė i I. Petrauskienė: Vilniaus akademijos spaustuvės leidiniai 1576 - 1805. Bibliografija. Wilno 1979 s. 544. Ibidem s. 251 - 252.
24. Rec.: Pirmasis lietuvių kalbos žodynas. Wilno 1979 s. 900. „Studia Źródloznawcze” 26: 1981 s. 249 - 250.
25. Rec.: Vilniaus universitetas bibliografija 1940 - 1977. Wilno 1979 s. 343. „Zapiski Historyczne” XLVI: 1981 z. 3 s. 178 - 179.
26. Rec.: Studia z dziejów Uniwersytetu Wileńskiego 1579 - 1979. Warszawa—Kraków 1979 s. 171. Ibidem z. 4 s. 169 - 173.
27. Rec.: Vilniaus universiteto istorija 1940 - 1979. Wilno 1979 s. 479. Ibidem s. 188 - 189.

28. Rec.: Pergamentų katalogas. Wyd. R. Janas. Wilno 1980 s. 620. Ibidem s. 158 - 159.
29. Rec.: Materiały mezduriepublikanskoj naucznoj konfierencii po istocznikowiedieniju i istoriografii narodow pribaltijskich riespublik Sojuza SSR. Istoriografija. Istocznikowiedienije. Wilno 1978 s. 144 i 187. Ibidem z. 1 s. 138 - 139.
30. Rec.: J. Krzyżaniakowa: Kancelaria królewska Władysława Jagiełły. Cz. 2. Poznań 1979 s. 202. „Kwartalnik Historyczny” R. 91: 1981 z. 2 s. 499 - 500.
31. Rec.: I. Lewandowska-Jaraczewska: Zakład Narodowy im. Ossolińskich za dyrektury Adama Kłodzińskiego 1839 - 1849. Wrocław 1980 s. 200. Ibidem z. 1 s. 212 - 214.
32. Rec.: A. Brückner: Starożytna Litwa — ludy i bogi. Olsztyn 1979 s. XVI + 240. Ibidem z. 3 s. 812 - 813.
33. Rec.: A. Tyla: Kedanių unijos opozicija 1655—1656 m. LTSMA darbai A: 1979 t. 2 s. 67—84. „Zapiski Historyczne” XLVI: 1981 z. 2 s. 97.
34. Drzymała i jego legenda. „Tydzień” nr 13: 1981 s. 7 i 12.
35. Na służbie Kontrreformacji. Ibidem nr 40: 1981 s. 10—11.
36. Człowiek o dwunastu nazwiskach. Ibidem nr 43: 1981 s. 10—11.
37. Wielcy w opinii potomnych. „Gazeta Poznańska — Magazyn” nr 30: 1981 s. 5.
38. Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej. Ibidem nr 119 s. 5.
39. Słownik Wielkopolan. Ibidem nr 159 s. 5.
40. Prominenci w XVII wieku. Ibidem nr 194 s. 5.
41. Zygmunt August, Barbara i poddani. Ibidem nr 209 s. 5.
42. Polskie groby. Ibidem nr 214 s. 5.
43. Partyzant w infule. Ibidem nr 229 s. 5.
44. Sześć wieków polskiej dyplomacji. „Nowe Książki” nr 2: 1981 s. 16—18.
45. Współczesne biblioteki naukowe. Ibidem nr 4 s. 93—95.
46. Litwa Zawilejska. Ibidem nr 6 s. 48—49.
47. Dzieje Lubelszczyzny. Ibidem nr 8 s. 78—79.
48. Inedita białoruskiego Kolberga. Ibidem nr 10 s. 68—70.
49. Dwa oblicza dawnej emigracji. Ibidem nr 11 s. 28—30.
50. Kościół w Polsce. Ibidem nr 13 s. 82—84.
51. Z czasów Zygmunta Augusta. Ibidem nr 15 s. 51—52.
52. Biografie wielkopolskie. Ibidem nr 15 s. 54—56.
53. Dawne dwory i pałace. Ibidem nr 22 s. 60—62.
54. Red.: „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 17: 1981 s. 271.
55. Red.: „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 18: 1981 s. 272.

T. Naganowski

1. Udział zbiorów kórnickich w wystawach krajowych i zagranicznych w dobie zaborów. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 17: 1981 s. 79—104.
2. Gromadzenie pamiątek narodowych na zamku kórnickim w XIX w. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 18: 1981 s. 17—54.
3. Brandstaetteriana w Bibliotece Kórnickiej PAN. Ibidem s. 239—246.

K. Nizio:

1. Dzwonkowski Stefan Aleksander. [W:] Polacy w historii i kulturze krajów Europy zachodniej. Słownik biograficzny. Poznań 1981 s. 112—113.
2. Estreicher Tadeusz. Ibidem s. 116—117.
3. Gołuchowski Agenor (senior). Ibidem s. 134—135.
4. Gołuchowski Agenor Maria Adam (junior). Ibidem s. 135—136.
5. Infeld Leopold. Ibidem s. 158.

6. Jakub z Paradyża. Ibidem s. 166—167.
7. Kallenbach Józef. Ibidem s. 190—191.
8. Kridl Manfred. Ibidem s. 226—227.
9. Lutosławski Wincenty. Ibidem s. 269—270.
10. Nidecki Andrzej Patrycy. Ibidem s. 330—331.
11. Ochorowicz (Mahost) Julian. Ibidem s. 336—337.
12. Rittner Tadeusz. Ibidem s. 374—375.
13. Rostafiński Józef Tomasz. Ibidem s. 378—379.
14. Vetulani Adam Joachim. Ibidem s. 444—445.
15. Wiszniewski Michał. Ibidem s. 456—457.

S. Potocki:

1. Działyński Adam Tytus (1796—1861). [W:] Wielkopolski słownik biograficzny. Warszawa—Poznań 1981 s. 168—169.
2. Zamoyski Władysław (1853—1924). Ibidem s. 863.
3. Z dziejów parku gołuchowskiego. „Studia Muzealne” Z. 13: 1981.
4. Projekt przeniesienia Muzeum Gołuchowskiego do Poznania na pocz. XX w. Ibidem.

2. ZBIORY

	Stan na 31 XII 1980			Stan na 31 XII 1981		
	Ogółem	Opracowane jedn. inwent.	vol.	Ogółem	Opracowane jedn. inwent.	vol.
Nowe druki zwarte	167 649	123 796	162 941	169 892	124 527	165 039
Czasopisma	70 911	5 783	58 478	79 004	5 846	59 584
Rękopisy	12 830	12 880	13 295	12 939	12 939	13 356
Dyplomy	244	244	245	244	244	245
Archiwum bibliot.	528	489	538	528	489	538
Kolekcja Oyrzyńskiego	350	350	350	350	350	350
Dok. życia społecznego	4 029	—	—	4 038	—	—
Inkunabuły	168	168	168	168	168	168
Druki polskie XVII i XVIII w. oraz druki obce XVI - XVIII w.	27 638	26 980	27 733	27 743	27 108	27 892
Cimelia	1 752	2 027	1 752	1 752	2 027	1 752
Muzykalia	933	1 131	933	934	1 132	934
Grafika i ekslibrisy	27 083	24 831	25 155	27 087	24 831	25 155
Kartografia	2 601	1 797	2 586	2 608	1 797	2 586
Fotogr. st. + klisze	56 988	2 917	3 330	56 998	2 917	3 330
Mikrofilmy	5 169	5 052	5 130	5 174	5 057	5 135
Fotokopie i kserokopie	8 375	347	6 505	8 375	347	6 505
Makiety st. druków	32	32	32	37	37	37
Zespół Komisji Eksp.	35	35	35	35	35	35
Muzealia	8 266	8 235	8 282	8 301	8 269	8 317
Numizmaty	10 834	10 820	10 821	10 879	10 820	10 821
Banknoty	1 635	1 634	1 634	1 637	1 634	1 634
Przeźrocza	1	—	—	3	—	—

3. BUDŻET

IA Dochody budżetowe

Nazwa paragrafu	Plan	Wykonanie	% wyk.
Usługi niematerialne dla jednostek społ.	20 000, —	25 050, —	125,7
Usługi niematerialne dla ludności	40 000, —	39 494, —	98,7
Sprzedaż wydawnictw	45 000, —	105 488,50	234,4
Sprzedaż materiałów nietrwałych		4 713,10	
Nadwyżka środków specjalnych		131 000, —	
Razem	105 000, —	305 745,60	291,1

IB Wydatki budżetowe

Nazwa paragrafu	Plan	Wykonanie	% wyk.
Osobowy fundusz płac	3 419 900, —	3 380 585, —	98,8
Bezosobowy fundusz płac	45 000, —	44 940, —	100
Fundusz honorariów	30 000, —	27 925, —	93
Rekompensaty	50 560, —	53 600, —	106
Podróże służbowe krajowe	34 000, —	29 145,60	85,7
Stypendia naukowe	21 000, —	21 000, —	100
Materiały i przedmioty nietrwałe	225 000, —	222 542,05	98,9
Energia elektryczna, gaz i woda	100 000, —	86 955,76	86,9
Usługi materialne	943 000, —	939 953,20	99,3
Usługi niematerialne	70 000, —	68 411,50	97,7
Zakup książek	1 000 000, —	999 712,10	100
Składki na ubezpieczenie społeczne	855 000, —	845 156, —	98,8
Podatki i opłaty	2 000, —	1 975, —	98,7
Dotacje na zakładowy fundusz mieszkaniowy	34 000, —	34 000, —	100
Dotacje na zakładowy fundusz socjalny	68 000, —	68 000, —	100
Razem	6 897 460, —	6 823 901,21	98,9

Środki specjalne

IIA Dochody

Nazwa paragrafu	Plan	Wykonanie	% wyk.
Usługi niematerialne dla ludności	913 000, —	913 693, —	100
Sprzedaż wydawnictw	3 000, —	4 875, —	162
Razem	916 000, —	918 568, —	100,2

IIB Wydatki

Nazwa paragrafu	Plan	Wykonanie	% wyk.
Osobowy fundusz płac	341 000, —	339 012, —	99,4
Bezosobowy fundusz płac	40 000, —	39 955, —	100
Rekompensaty	4 000, —	4 000, —	100
Materiały i przedmioty nietrwałe	132 000, —	132 702, —	100
Usługi materialne	117 000, —	114 012, —	97,4
Usługi niematerialne	188 000, —	187 869, —	100
Składki na ubezpieczenia społeczne	85 000, —	84 754, —	99,7
Dotacje na zakładowy fundusz mieszkaniowy	3 000, —	3 000, —	100
Dotacje na zakładowy fundusz socjalny	6 000, —	6 000, —	100
Razem	916 000, —	911 304, —	99,5

*

Jest to ostatnie z serii sześciu przygotowanych przeze mnie sprawozdań rocznych z okresu dwu kadencji na stanowisku dyrektora Biblioteki Kórnickiej, które zajmowałem od dnia 1 marca 1976 do dnia 31 maja 1982 r. Wraz z następnym — 21 — zeszytem „Pamiętnika” zakończy się również ma działalność jako jego redaktora naczelnego. Wspomniany zeszyt, przeznaczony do publikacji w 1984 r., został przygotowany w latach 1981/82 i przekazany do druku; zawiera on prace autorów z placówki oraz z zewnątrz (m. in. Uniwersytet Gdański, Wojewódzkie Archiwa Państwowe w Poznaniu i w Kaliszu, WSP w Opolu), dotyczące przede wszystkim kultury staropolskiej, dziejów Biblioteki Kórnickiej oraz informacji o archiwaliach związanych z książką i księgozbiorami w Wielkopolsce.

Chciałbym na tym miejscu serdecznie podziękować Redakcji Bibliologii i Encyklopedii Wydawnictwa Ossolineum za owocną współpracę z Biblioteką Kórnicką w okresie mej dyrektury.

Marceli Kosman

A REPORT ON ACTIVITIES OF THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES KÓRNIK LIBRARY FOR THE YEAR 1981

Summary

In 1981 the management and structure of the Kórnik Library remained the same as before. Continued was the editorial and research work on the relations between Poland and the Teutonic Order (*Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*) and on the age of the rule of Sigismund I (*Acta Tomiciana*). The two issues of the „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” appeared in print — Nos. 17 and 18, together ca. 42 publisher's sheets. The Library workers published almost one hundred press articles, contributions, biograms, etc. An extensive book was issued on the Baltic peoples' religious evolution from the Middle Ages up to modern times: *Zmierzch Perkuna czyli ostatni poganie nad Bałtykiem* (The Twilight of Perkun or the Last Pagans on the Baltic Coast) by Professor Marceli Kosman. The same author edited an outline history of the University of Vilna. Associate Professor Helena Chłopocka published the second part of the correspondence between Director of the Lvov Ossolineum August Bielowski and the Kórnik Library.

Younger research workers dealt above all with the nineteenth century. Among other publications in this field appeared in print the first part of a study on the Kórnik national memorabilia collection in the Prussian partition period. A report was published on the celebrations devoted to the 150th anniversary of existence of the Library (the autumn of 1978).

The Library acquired for its collection a number of interesting early publications and also some valuable manuscripts linked with Great-Poland from the ante-partition period and from the nineteenth century.